

Op 7 juni 2009 mogen alle EU-burgers stemmen voor het Europese parlement. Onder hen zijn er zo'n 175.000 Vlaamse studenten. Ook zij hebben rechten en belangen en willen dat er naar hen geluisterd wordt. VVS vertegenwoordigt als officiële koepelorganisatie van de studentenraden van de Vlaamse universiteiten en hogescholen hun stem. VVS streeft naar een democratisch hoger onderwijs van hoge kwaliteit. Dit wil zeggen dat het hoger onderwijs toegankelijk moet zijn voor iedereen. De socio-economische achtergrond mag de onderwijskansen van een (potentiële) student niet beperken. Daarnaast gelooft VVS dat de besluitvorming in het onderwijs, zowel in de instellingen als het beleid, democratisch moet verlopen. Studentenparticipatie is hierbij van cruciaal belang. Dit is dan ook de rode draad door dit memorandum.

De EU heeft slechts een beperkte formele macht op het vlak van onderwijs. Toch valt de Europese invloed niet te onderschatten. VVS wil met dit memorandum enkele voorstellen doen die volgens ons het EU-beleid studentvriendelijker kunnen maken.

Democratische besluitvorming

De Europese Unie heeft slechts een beperkte bevoegdheid op vlak van onderwijs. De lidstaten blijven bevoegd voor hun eigen onderwijsbeleid, overeenkomstig het subsidiariteitsprincipe. Deze beperkte bevoegdheid werd vastgelegd in het Verdrag van Maastricht, artikels 149 en 150. Een harmonisatie van het onderwijsbeleid valt niet onder deze artikels. Naast deze formele bevoegdheid heeft de Europese Commissie echter nog heel wat andere mogelijkheden om het onderwijsbeleid van haar lidstaten te beïnvloeden.

Een grondig debat over de rol van Europa in het onderwijsbeleid is volgens VVS nodig. Meer en meer beslissingen worden op Europees niveau genomen. Gezien de beperkte bevoegdheid van de Europese Unie op dit vlak, heeft het Europese Parlement echter weinig in de pap te brokken. Indien deze beslissingen niet op nationaal vlak, en vooral in de nationale (of regionale) parlementen aan bod komen, ontstaat er een democratisch deficit.

- De Europese Commissie moet in de CULT-commissie (Commissie Cultuur en Onderwijs) van het Europees parlement regelmatig verslag uitbrengen omtrent de initiatieven die ze neemt rond onderwijs en de communiqués die ze uitbrengen.
- Alle stakeholders, waaronder de studenten, moeten gehoord worden in beslissingen die hen beïnvloeden.
- De CULT-commissie moet regelmatig zelf hoorzittingen organiseren over relevante onderwijsthema's. Via de European Students' Union (ESU) moeten studenten hierin gehoord worden.

Studentenmobiliteit voor iedereen

Op het vlak van internationalisering en mobiliteit liggen er nog heel wat uitdagingen voor ons. Internationale studentenmobiliteit heeft een grote persoonlijke en maatschappelijke meerwaarde. Het aantal studenten dat naar het buitenland trekt blijft echter ontzettend laag. Bovendien blijken bepaalde doelgroepen nog minder deel te nemen aan internationale uitwisselingen. Uit een onderzoek naar de achtergrond van Erasmusstudenten, blijkt dat er meer vrouwen dan mannen deelnemen aan Erasmus (Survey of the Socio-Economic Background of ERASMUS Students ECOTEC). Maar ook de socio-economische achtergrond bepaalt de kansen van een student om op Erasmus te gaan. Erasmusstudenten hebben doorgaans ouders met een gemiddeld of hoger dan gemiddeld inkomen en hun ouders zijn doorgaans hoger geschoold. Studenten met een functiebeperking ondervinden heel wat problemen. Er zijn nog heel wat problemen om aan te werken: financiële beperkingen, overdreven bureaucratie, erkenningsproblemen, visamiserie, etc. Er moeten tal van maatregelen genomen worden, op de verschillende beleidsniveaus, om de mobiliteit te verhogen en voor iedereen mogelijk te maken.

Het Directoraat-generaal voor onderwijs en cultuur van de Europese Commissie heeft verschillende actieprogramma's omtrent onderwijs. Deze programma's moeten mobiliteit en samenwerking stimuleren en ondersteunen. Het meest gekende programma voor studentenmobiliteit in het hoger onderwijs is het Erasmusprogramma. Het maakt deel uit van het nieuwe Lifelong Learning Programme (LLP) van de EU, een programma dat loopt van 2007 tot 2013. Een ander belangrijk programma voor hoger onderwijs is Erasmus Mundus. Dit kadert binnen een poging om het hoger onderwijs in Europa aantrekkelijker te maken voor buitenlandse studenten. Daarnaast zijn er nog de jeugdprogramma's zoals Youth in Action en Europees Vrijwilligerswerk (EVS) waar ook veel studenten gebruik van kunnen maken.

Uiteraard is het positief dat er veel geld in uitwisselingsprogramma's gestoken wordt. Toch blijkt dit nog onvoldoende. VVS ziet ook wel wat tekortkomingen en aandachtspunten. De Europese Commissie kadert het Levenslang Leren Programma bijvoorbeeld volledig in de Lissabonstrategie (zie volgende punt). VVS bestrijdt de eenzijdig instrumentele (economische) visie op onderwijs van de Lissabonstrategie. Dit geldt ook voor studentenmobiliteit. De economische meerwaarde van mobiliteit mag de andere aspecten niet verdringen. Verder kadert Europa haar mobiliteitsprogramma's in het creëren van een Europese identiteit. Hierdoor dreigt studentenmobiliteit te eindigen aan de grenzen van de EU.

VVS stelt zich ook heel wat vragen bij het Erasmus Mundus programma. Hier loert namelijk het risico op braindrain. Erasmus Mundus is namelijk niet gericht op uitwisseling, maar op het aantrekken van de knapste koppen via een beperkt aantal zeer lucratieve beurzen. VVS vreest dat deze prestatiebeurzen niet terecht komen bij de studenten die de meeste financiële steun nodig hebben. Verder vrezen we een braindraineffect. Hoewel de EU zegt geen braindrain te organiseren, blijkt dit niet steeds uit het beleid. VVS erkent de meerwaarde dat het volgen van onderwijs aan een Europese instelling kan bieden voor studenten uit armere landen. Er moet echter gestreefd worden naar een evenredige terugvloeiing van kennis naar deze landen. Uit de evaluatie van het eerste Erasmus Mundus programma kan nergens worden afgeleid dat de vrees voor braindrain onterecht is. VVS steunt enkel evenwichtige mobiliteitsprogramma's die open staan voor allen, die zich niet beperken tot Europa en die aandacht hebben voor de volledige meerwaarde van mobiliteit.

- Het budget voor het LLP-programma moet toenemen zodat er meer en hogere beurzen kunnen worden uitgekeerd voor Erasmusstudenten.
- Het nieuwe Erasmus Mundus programma moet tijdig geëvalueerd worden om te controleren op braindraineffecten, maar ook om te toetsen of de beurzen terecht komen bij de studenten die het financieel het meest nodig hebben. Bij een volgende evaluatie van het programma moet dit worden onderzocht.
- Bij de mobiliteitsprogramma's moet er gestreefd worden naar evenredige participatie van doelgroepen.
- De bureaucratische procedures van de Europese actieprogramma's moeten vereenvoudigd worden.
- VVS pleit voor een mobiliteitsprogramma dat de hele Bolognaruimte bestrijkt en dat zich openstelt naar de rest van de wereld. Dit kan door het Erasmusprogramma uit te breiden en open te stellen.
- VVS wil de oprichting van een mobiliteitsfonds dat voor evenwichtige mobiliteit moet zorgen en de financieringsproblemen moet oplossen. Dit fonds moet zowel op microniveau (de studenten) als op macroniveau (de landen) verschillen en onevenwichten compenseren.

Socialere Lissabonstrategie

De Lissabondoelstelling stelt dat de EU "de meest competitieve en dynamische kenniseconomie van de wereld moet worden die in staat is tot duurzame economische groei met meer en betere banen en een hechtere sociale samenhang". Deze kenniseconomie zou moeten zijn uitgebouwd tegen 2010. De Lissabonstrategie heeft ook een onderwijsluik, 'Education and Training 2010'. De methode die wordt gebruikt om dit te realiseren is de Open Method of Coordination (OMC). De Europese Commissie stuurt regelmatig communiqués de wereld in waarin ze haar visie geeft op het onderwijs in Europa. Daarin doen ze aanbevelingen aan de lidstaten om hun beleid bij te sturen in het kader van Education and Training 2010. Zo pleitte de EC recent nog voor hogere inschrijvingsgelden. Aangezien ze hier echter geen bevoegdheid in hebben, valt hun legitimiteit sterk in twijfel te trekken. Toch gebruiken landen deze communiqués vaak om het eigen beleid te verdedigen.

VVS ziet democratische tekortkomingen in de OMC. Deze methode staat ook gekend als het naming-framing-shaming principe. Via de Europese Raad van ministers worden doelstellingen en bechmarks vastgelegd. Door regelmatige evaluaties controleert men de vooruitgang van de lidstaten. Zo probeert men via groepsdruk en negatieve kritiek, de landen tot goede hervormingen te brengen. Deze methode lijdt echter aan een gebrek aan een democratisch debat. Het Europese parlement wordt buiten spel gezet. Ook nationaal lijkt het ons dat dit niet wordt opgenomen in het parlement. Ondanks de naam is deze methode niet echt 'open' of transparant.

Momenteel wordt er gediscussieerd over een vernieuwd raamwerk voor samenwerking op vlak van onderwijs. Uit de evaluatie blijkt dat op de meeste benchmarks nog niet veel vooruitgang is geboekt. De meeste benchmarkst van E&T 2010 zullen dus behouden worden. Maar er wordt ook onderzocht of er enkele nieuwe kunnen worden toegevoegd. Drie van de voorgestelde nieuwe benchmarks zijn relevant voor het hoger onderwijs.

1. Mobiliteit

Er zou een benchmark ontwikkeld worden voor mobiliteit, zowel voor hoger onderwijs als voor andere onderwijsniveaus. VVS pleit voor meer studentenmobiliteit en denkt dat een benchmark dit kan stimuleren. Er moet echter bijkomend ook aandacht zijn voor de participatie van doelgroepen aan mobiliteitsprogramma's.

2. Investerings in hoger onderwijs

Er wordt gepleit voor een benchmark van 2% van het BNP voor hoger onderwijs, publieke en private bijdragen samen. VVS steunt deze norm, maar verzet zich wel tegen de manier waarop de Europese Commissie deze wil bereiken. De laatste jaren pleiten ze namelijk zeer open voor een hogere bijdrage van studenten via het invoeren van inschrijvingsgelden. Dit is voor VVS onbespreekbaar. De Europese trend om allerlei verhoogde inschrijvingsgelden te introduceren in het hoger onderwijs dient omgebogen te worden en mag niet overwaaien naar Vlaanderen. Voor VVS blijft het hoger onderwijs een absolute publieke verantwoordelijkheid dat een publieke financiering verdient. In het licht van de de facto steeds aangroeiende marktwerking en commercialisering in het hoger onderwijs, is VVS beducht voor dergelijke sluipende besluitvorming.

3. Afgestudeerden hoger onderwijs

Er wordt een nieuwe benchmark voorgesteld die landen zou moeten stimuleren meer hooggeschoolde mensen af te leveren: 45% van de leeftijdscategorie 30-34 zou een diploma tertiair onderwijs moeten hebben. Opvallend hieraan is dat ze deze benchmark zien als instrument om de kwaliteit en efficiëntie van het onderwijs te bevorderen, en niet als een middel om aan meer gelijke kansen te werken. VVS steunt de EU in haar strijd voor een toegankelijker hoger onderwijs en ziet dus wel heil in een benchmark die streeft naar meer afgestudeerden. Maar dit mag niet leiden tot een nieuwe massificatie die niet leidt tot een democratischere toegang. VVS verzet zich tegen een beleid dat gericht is op het produceren van meer kenniswerkers voor de economie, als dit niet gesteund wordt door een beleid om de sociale gelijkheid te verhogen.

VVS wil voornamelijk dat er concrete afspraken gemaakt worden om de sociale ongelijkheid in ons hoger onderwijs weg te werken. Daartoe moeten enkele andere benchmarks worden ontwikkeld. We denken daarbij aan bijvoorbeeld het aantal

studenten dat een studiebeurs krijgt, het budget dat wordt uitgetrokken voor studiefinanciering, etc. Daarnaast moet de participatie van kansengroepen gemeten worden. De doelstelling moet daarbij evenredige participatie zijn. Per ondervetengwoordigde groep moet er een benchmark worden voorgesteld.

- De Europarlementsleden moeten het onderwijsbeleid als onderdeel van de Lissabonstrategie nauw opvolgen en zich verzetten tegen de eenzijdig economisch instrumentele visie op onderwijs en het pleidooi voor hogere inschrijvingsgelden.
- In het nieuwe raamwerk moeten sociale benchmarks voor het hoger onderwijs komen.

Studentgericht Bolognaproces

In 1999 beslisten de Europese ministers om tegen 2010 een Europese hoger onderwijsruimte te realiseren. Dit akkoord van de ministers bleek een ware motor voor hervormingen in het Europese hoger onderwijs. De Bolognaruimte is veel ruimer dan de EU. Toch heeft de Europese Commissie heel wat in de pap te brokken. Zo is de EC stemgerechtigd lid van de Bologna Board en de Bologna Follow-Up Group en zijn ze zo een belangrijke speler in de Bolognastructuur. Bovendien sponsert de EC heel wat projecten die het Bolognaproces mee vorm geven, zoals het EQF en de mobiliteitsprogramma's. Op deze manier sturen ze het Bolognaproces in belangrijke mate. VVS ziet een democratisch probleem in de grote invloed van de Europese Commissie. We willen dat deze rol wordt uitgeklaard en dat het EP meer controle uitoefent op wat de EC in het Bolognaproces doet.

VVS is ook ongerust over de grote impact van de Lissabonstrategie op het Bolognaproces. De deadline voor beide is 2010. Meer en meer komt de Lissabonretoriek terug in Bolognateksten. Het Bolognaproces heeft een heel andere visie op onderwijs dan de Lissabonstrategie. In het Bolognaproces heeft onderwijs een centrale, niet-instrumentele plaats. Het is ruimer en heeft een grotere openheid, onder andere naar de sociale dimensie. De Lissabonstrategie daarentegen focust op de kenniseconomie, en ziet hoger onderwijs als een instrument van deze kenniseconomie. VVS verzet zich met klem tegen pogingen om de Bolognahervorming in te schakelen in de Lissabonstrategie.

Nu het Bolognaproces haar oorspronkelijke deadline nadert, pleit voor voor een herdenking. Ten eerste moet de doelstelling van het proces grondig in vraag worden gesteld. Hoe moet die ééngemaakte hoger onderwijsruimte er uitzien? Voor VVS heeft het enkel zin om verder te gaan met het Bolognaproces als de ministers zich engageren om te streven naar een democratische en kwaliteitsvolle hoger onderwijsruimte. Het hele proces moet daarbij gestuurd worden vanuit de maatschappelijke rol die hoger onderwijs moet vervullen. De noden en verwachtingen van de studenten moet hierbij centraal staan. Bij het uittekenen van de Europese hoger onderwijsruimte moeten we uitgaan van onze eigen sterkte. Daarbij is openheid naar de rest van de wereld essentieel. Samenwerking moet het uitgangspunt zijn.

Deze doelstelling moet verder worden uitgewerkt in beleidsprioriteiten. VVS ziet vijf beleidsprioriteiten: sociale dimensie, studentenmobiliteit, kwaliteitszorg, erkenning en participatie. De sociale dimensie moet daarbij de komende jaren topprioriteit worden. De ministers engageerden zich reeds jaren geleden om hier werk van te maken maar het resultaat vandaag is erg pover. Dit is deels te verklaren aan het gebrek aan concrete actielijnen om deze doelstelling te realiseren. Daarom moet er bij elke beleidsprioriteit een actielijnen horen, om te garanderen dat er effectief werk wordt gemaakt van elke beleidsprioriteit.

- De Europarlementsleden moeten opvolgen welke rol de Europese Commissie speelt in het Bolognaproces.
- Het parlement moet adviseren in welke projecten de Europese Commissie moet investeren.
- Bij het nemen van beslissingen omtrent de actieprogramma's mogen ze niet uit het oog verliezen wat de impact van hun beslissingen is op landen die niet tot de EU behoren. Via het Bolognaproces raakt dit ook het beleid in niet-EU landen.

Onderwijs als publiek goed

De Europese Unie speelt een belangrijke rol in het vrijmaken van de Europese dienstenmarkt. Het General Agreement on Trade in Services is een handelsakkoord dat is afgesloten tussen landen om de handel in diensten te liberaliseren. Er wordt ook over onderwijs onderhandeld. De onderhandelingen van de Europese lidstaten worden gevoerd door de Europese Commissie. Zij krijgen een mandaat van de nationale ministers. Daarnaast heeft de EU haar eigen richtlijn, de Bolkensteinrichtlijn. Ministers hebben hierbij de mogelijkheid om onderwijs uit te sluiten, als ze het als publieke dienst beschouwen. Voor VVS is onderwijs een publiek goed dat niet onderworpen mag worden aan liberaliseringsprocessen. De EU mag geen ambigue beleid in voeren dat leidt tot een verdere vermarkting.

Alhoewel onderwijs doorgaans nog als publieke verantwoordelijkheid wordt beschouwd, neemt de private financiering wel toe. Zo komen ze meer in het vaarwater van de liberaliseringsprocessen. Vooral de toenemende onderzoeksfinanciering door bedrijven en de steeds stijgende inschrijvingsgelden, maar ook de vraag naar meer instellingsautonomie en minder overheidsregulering maken onderwijs steeds minder duidelijk een publieke dienst. Het opnemen van hoger onderwijs in de liberaliseringsprocessen zou verregaande gevolgen kunnen hebben. Het zou betekenen dat zogenaamde handelsbarrières zouden moeten weggerukt worden, waardoor de bestaande Vlaamse regelgeving in het gedrang komt.

Vermarkting van het onderwijs botst met de VVS-visie rond de democratisering van het onderwijs en het publieke karakter van het onderwijs. De nadelen van een eng-economische interpretatie zijn groot. Een situatie waarbij onderwijsinstellingen in zware economische concurrentie met elkaar staan kan leiden tot een dualisering van het onderwijs. Bepaalde instellingen zullen namelijk meer succes hebben bij het zoeken naar private financiering. Een betere reputatie zal daarbij meer financiering aantrekken, waardoor deze instellingen meer kunnen investeren en hun prestige nog zal toenemen. Dit kan leiden tot een druk op de inschrijvingsgelden.

Dit duale onderwijs kan een druk zetten op de inschrijvingsgelden. Bovendien bevat het geen enkele garantie voor het behoud en/of verbetering van de kwaliteit van het onderwijs en vormt een dergelijke benadering een bedreiging van de vrije toegang tot het onderwijs. VVS vindt onderwijs geen verhandelbaar goed en het moet dan ook worden uitgesloten van liberaliseringsprocessen. Bovendien mag de EU zelf geen initiatieven nemen om onderwijs te liberaliseren.

- Europarlementsleden moeten een duidelijke stelling innemen over het publieke karakter van hoger onderwijs.
- De EU mag geen verdere liberalisering van het hoger onderwijs verplichten.

Studenten doen meer dan studeren

Studenten moeten uiteraard studeren. Toch zijn er ook ander beleidsdomeinen met een zeer grote impact op studenten. De Europese Unie bepaalt mee het beleid op tal van domeinen zoals cultuur, vervoer, non-discriminatie, diversiteitsinitiatieven, jongerenuitwisselingen, vrijwilligersprojecten, patentrecht, etc. Al deze zaken hebben een invloed op studenten en bij beslissingen hierover moet er ook over de noden van studenten gereflecteerd worden. We geven enkele voorbeelden waar Europa voor studenten het verschil kan maken.

Non-discriminatiewetgeving voor hoger onderwijs

Jammer genoeg bestaat er nog heel wat discriminatie in het hoger onderwijs. Dit zien we zowel bij de instroom, doorstroom als uitstroom naar de arbeidsmarkt. Het is belangrijk niet enkel naar de expliciete uitingen van discriminatie in het onderwijs te kijken – bijvoorbeeld een racistische uitspraak – maar aandacht te hebben voor alle aspecten en barrières. De drempels die gecreëerd worden kunnen ontstaan door vooroordelen, mentaliteiten, praktische oorzaken, wettelijke obstakels, goedbedoelde maatregelen met averechtse en stigmatiserende effecten of een combinatie van deze factoren.

Heel wat lidstaten hebben momenteel geen sluitende wetgeving om discriminatie in het hoger onderwijs te bestrijden. Er bestaat reeds een Europese richtlijn hieromtrent maar die wordt niet echt in de praktijk omgezet. In de meeste landen wordt de wetgeving beperkt tot een zeer algemene anti-discriminatiewet. Voor het hoger onderwijs is een laagdrempelig aanspreekpunt om discriminatie aan te kaarten echter ontzettend belangrijk. Een verduidelijking van de richtlijn, met een verplichting tot laagdrempelige procedures dringt zich op. Er moet ook nauw worden toegekeken op de naleving van de richtlijn.

Studentvriendelijk vervoer

Vervoer is één van de grootste studiekosten voor studenten. Een initiatief op Europees niveau zou de vervoerskosten van studenten zowel nationaal als internationaal erg kunnen drukken. Er kunnen maatregelen genomen worden om het internationale vervoer goedkoper te maken. Daarbij mag het milieu-aspect niet vergeten worden. Nu zijn de goedkoopste alternatieven vaak zeer vervuilend.

VVS is voorstander van één openbaar vervoerskaart voor alle studenten. Bedoeling is dat je met slechts één abonnement op alle netten kan, en dit op alle momenten van de dag en week. Er mogen geen bijkomende leeftijdsgrenzen worden opgelegd: de openbare vervoerskaart moet er zijn voor alle studenten. Aangezien de studiebeurzen de studiekosten nog steeds niet volledig dekken, en duurzame mobiliteit bij alle studenten moet worden gepromoot, vragen wij dat deze hoogstens tegen een kleine administratieve kost verkrijgbaar wordt. In heel wat Europese landen bestaat zo'n systeem reeds, maar is het beperkt tot de nationale grenzen. Een Europese studentenvervoerspas zou de mobiliteit van studenten aanzienlijk verhogen.

Cultuurparticipatie van studenten

VVS pleit voor een meer democratische en diepgaande cultuurbeleving. Heel wat politici en verenigingen hebben al maatregelen genomen om het culturaanbod voor studenten uit te breiden. Ook op dit vlak is er in Europa veel versnippering. VVS pleit voor een vereenvoudiging van aangeboden kortingen via het invoeren een studentencultuurpas. Op deze manier kan het aanbod gebundeld worden en kunnen studenten aan democratische prijzen deelnemen aan een brede waaier van culturele activiteiten. Een Europees initiatief zou een meer internationale cultuurbeleving betaalbaarder maken voor studenten.

Neen tegen softwarepatenten

VVS gaat uit van het standpunt dat informatie voor iedereen (gratis) toegankelijk moet zijn en dat iedereen kennis kan verwerven en mag gebruiken. Dit kadert immers in onze doelstelling van het democratiseren van de samenleving. Patenten gaan in tegen deze logica. Enerzijds kunnen studenten geen voordeel halen uit patenten aangezien een patent aanvragen erg duur is. Anderzijds lijden studenten onder de nadelen aangezien gepatenteerde programma's gebruiken erg duur is. Ze hinderen dus de creativiteit en de ontwikkeling van software. Een afgewerkt computerprogramma wordt voldoende beschermd door auteursrecht. Dit is een erg studentvriendelijke methode, aangezien geen kosten verbonden zijn aan het aanvragen van bescherming door auteursrecht.

In 2005 lag er een voorstel tot richtlijn rond softwarepatenten op tafel dat op heel wat (studenten)protest kon rekenen. Het Europees parlement verwierp het voorstel. Helaas beschouwen sommigen dit als uitstel, geen afstel. Het Europees patentbureau probeert langs de rug van het Europees parlement om, te zorgen dat softwarepatenten toch legaal worden.

- Europa moet lidstaten aanzetten om sluitende non-discriminatie wetgeving op te stellen met laagdrempelige procedures voor het hoger onderwijs.
- Een initiatief om openbaar vervoer goedkoper te maken voor studenten zou de studiekosten aanzienlijk kunnen drukken.
- Een Europese studentencultuurpas zou cultuurbeleving van studenten toegankelijker maken.
- De beslissing van het Europees Parlement omtrent softwarepatenten moet gerespecteerd worden. Er mogen geen softwarepatenten worden ingevoerd.